

VIJF GENERATIES; WAAR GROND MENSEN VERBINDT

René Kooyman

Rond Maarn en Maarsbergen is veel aantrekkelijke, waardevolle natuur, landschap en cultuurhistorie te vinden. In vorige afleveringen hebben we aandacht besteedt aan het landgoed Huis te Maarn en landgoed het Kombos. In volgende Modderkoningen komen andere landgoederen aan bod. Hier kijken we naar het Landgoed Anderstein, de achtergronden en de context waarbinnen landgoedeigenaren opereren.

De aanloop: de voeten in het zand

Het is 1900. Hendrik Adriaan van Beuningen (geb. 1841) staat voor een dilemma. Hij maakt bliksemcarrière bij de Spoorwegen. Hij is oprichter en wordt directeur van de Steenkolen Handels Vereniging. Hij heeft goed geboerd en zijn geld verdiend in de kolenhandel met het Ruhrgebied.

Hij heeft tien kinderen en bij sommige zonen is de toekomst duidelijk. Ze gaan ook de handel in of worden ondernemer. Maar Coenraad (1882); het achtste kind en een van de jongste nakomelingen is een echte buitenman en bos en landbouw heeft zijn grote belangstelling.

1905 Anderstein

Rond 1903 koopt Hendrik – met Coenraad in zijn achterhoofd - onderhands een voormalig deel van de grond van het Landgoed Maarsbergen. Omdat de voor-voormalige eigenaar, de familie Hooft van Gerestein te Woudenberg, met Gerestein een eerste huis van steen (stein) had, werd hun "andere" huis van steen in Maarsbergen aangekocht en gedoopt tot Anderstein (Broersen T. , 2003, p. 11).

De aankoop bestaat uit ongeveer 100 hectare grond, deels bos en onontgonnen heide terrein op de zanderige flank van de Utrechtse Heuvelrug en deels landbouwgrond gelegen in het voormalige moerasgebied de Gelderse Vallei. Er is veel werk aan de winkel om een groot land en veehouderbedrijf op te bouwen. Grootvader Coen gaat met hulp van zijn vader voortvarend aan de gang!

1923 Coen van Beuningen

Na het overlijden van Hendrik Adriaan (1906) wordt Coen eigenaar van Anderstein (Breij, 2013). Coenraad studeert inmiddels bosbouw in Wageningen. Hij studeert in 1905 af en als grondeigenaar wijdt hij zijn noeste inzet aan de nog onontgonnen heidegrond op Anderstein. Langzaam wordt de grond omgezet in bouw- en weiland.

In 1912 komt Coen zijn toekomstige vrouw (Julie van Heek) tegen op een bosbouwexcursie in Denemarken. Coen laat in 1914 villa Anderstein bouwen voor haar.

1952 Kaas labels van Beuningen, Anderstein

Door Coen wordt ook een kaasmakerij gestart, die in aanvang succesvol blijkt te zijn. De kaasmakerij stopt echter weer. Er ontstaat wel een handel in kaas die tot midden jaren 60 bestaat en tot een export leidt binnen Europa. Kazen worden gekocht bij boeren in Noord-Holland en Friesland en voor de export op Anderstein gereed gemaakt.

De eerste landbouwtransitie: schaalvergroting en industrialisering

Na het overlijden van Coen (1956) zet zijn zoon Hein het werk voort. Om de voedselarme landbouwgronden productief te krijgen, wordt volop gewerkt om de voormalige heidegronden te verbeteren. De opkomst van kunstmest, naast de toenemende mate van organische mest door het toenemen van aantallen vee, maakt de gronden vruchtbaarder. Coen koopt in zijn dagen stadsafval en beer vanuit de beerputten van de stad Utrecht.

Vanaf de jaren 50 is er een omvangrijke transitie gaande in de landbouw. Nederland industrialiseert na de moeilijke oorlogsjaren in rap tempo door. Ook de landbouw gaat flink op de schop. Sicco Mansholt (PvdA) wordt minister van Voedselvoorziening en Landbouw van 1945 tot 1958. Nederland zet de toon op agrarisch gebied. Doel is het ombouwen van de kleinschalige landbouwbedrijven tot grotere eenheden via de inzet van ruilverkavelingsprojecten. Het adagium luidt 'nooit meer honger'.

Dynamiek op Anderstein

Hein sr. neemt het bedrijf over in de vooravond van deze transitietijd. Anderstein kent dan een voordeel. Er ligt een groot aaneengesloten areaal aan landbouwgrond; zo'n honderd hectaren. Dat is onder andere ook aantrekkelijk voor Wageningen om landbouwwerktuigen uit te testen.

1963 Familie van Beuningen, Anderstein

Op Anderstein worden de zestiger jaren gekenmerkt door stijgende agrarische kosten en achterblijvende opbrengsten mede vanwege de (te) hoge kosten per liter geproduceerde melk. Dit heeft tot gevolg dat het noodzakelijke onderhoud aan de gebouwen steeds vaker uitblijft. Villa Anderstein wordt omgebouwd van woonhuis tot kantoor op kosten van de huurder waardoor het huis in redelijke staat kan worden gehouden. Het gevaar van verkoop is hierdoor geweken. Voor de vele andere gebouwen op Anderstein zijn geen middelen voor onderhoud te vinden.

Een belangrijk keerpunt voor de duurzame instandhouding van het landgoed komt in 1969 door de bouw van boerderij Brummelsbergen, gelegen in het centrum van het Anderstein. Van ongeveer 50 koeien naar ongeveer 180 melk- en kalfkoeien. De behoefte aan personeel wordt minder en de opbrengst aan melk stijgt flink mede door de bouw van de ligboxenstal met koelfaciliteit voor de melk. Hierdoor stijgt ook de kwaliteit van het product.

Innovatie als permanente drijfveer

Het adagium 'nooit meer honger' is té succesvol. De komst van grootschaligheid leidt gaandeweg tot overproductie in onder meer de melkveehouderij. In de tachtiger jaren wordt het melkquotum ingevoerd. Voor iedere boer wordt bepaald wat er maximaal geproduceerd mag worden. Dit heeft voor Anderstein fikse negatieve financiële gevolgen. Gezien de grootte van het bedrijf met een extensieve veehouderij - maar circa 1.5 melkkoeien per ha - heeft dit feit uiteindelijk geleid tot een belangrijke koerswijziging, zeker ook vanwege de nog steeds matig vruchtbare landbouwgronden.

Voor Anderstein gaat de koers om. Deze koerswijziging komt mede tot stand uit het feit dat de familie enthousiaste hockeyers zijn. Per slot van rekening is C.M.A. van Beuningen (moeder van de vijf kinderen; Coen, Herman, Frederik, Nel en Hein) een van de medeoprichters van de hockeyclub in Maarn. Er wordt zelfs een weiland hiervoor omgevormd. Ook Frederik en Hein doen mee, via jongens A naar Heren 1. Er worden vele mooie, spannende en gezellige wedstrijden gespeeld.

Golf

De gedachte ontstaat om naast de veehouderij grond ter beschikking te stellen voor de golfsport. Een sportactiviteit die past op een landgoed waar rust van belang is. Omvorming van een gedeelte van de landbouwgrond naar een golfbaan levert ook natuur op en het golfspel verstoort de omgeving qua geluid niet.

Voor deze transitie van ongeveer 30 ha wordt het deel van de boerderij Brummelsbergen uitgekozen dat het verst weg ligt. Achteraf blijkt dit het moeilijkste gedeelte om een golfbaan aan te leggen; de voormalig Woudenbergse natte gronden van Anderstein.

Men kiest voor een verenigingsstructuur. Het enthousiasme van de toenmalige bestuurders en de leden zijn onmisbaar en blijken indrukwekkend. Via een financiële impuls van de leden kan de baan aangelegd worden en komen er ook middelen voor de omvorming van de voormalige stalgebouwen aan de Woudenbergseweg.

2024 Golf Court (RK)

Van landbouw naar recreatie en natuur

Voortschrijdend inzicht binnen het Europese landbouwbeleid en de vraag van de vereniging Golfclub Anderstein leidt begin jaren 90 definitief tot het stoppen van de agrarische activiteiten. De opbrengst van het toegewezen melkquotum was substantieel en heeft geleid tot de aankoop van een tweede landgoed genaamd 'Appel' te Nijkerk. Een gaaf gebleven coulissenlandgoed van ca 190 ha dat door aankoop rond 2005 nog is uitgebreid tot ca 300 ha.

Vereniging Golfbaan Anderstein heeft nu de beschikking over ca 100 ha en de baan behoort tot een van de mooiste banen van Nederland, in kwaliteit maar ook qua natuurwaarde. Vele poelen, meren, en ruigten, met de daarbij behorende flora en fauna leveren een unieke kwaliteit.

De aanleg vond plaats met behulp van een landschapsarchitect. Daarbij is optimaal gebruik gemaakt van de oorspronkelijke aankoop van Coen. Agrarische gronden zijn weer omgevormd naar heide.

Ook Maarn-Maarsbergen Natuurlijk (MMN) heeft hieraan bijgedragen. Een van de mooiste poelen heet de Jan Bijleveldpoel (naar één van de oprichters van MMN), gelegen langs het eikenlaantje dat voor iedereen toegankelijk is en voorzien is van een MMN-informatiebord.

Naast het beëindigen van de agrarische activiteiten en de aanleg van de golfbaan zijn nog meer landbouwgronden omgevormd naar agrarisch natuurbeheer (ca 30 ha) en blijvende natte natuur (ca 17 ha). Hierbij is gebruik gemaakt van de regelingen die hiervoor door de overheden zijn bedacht. De omvorming naar nat grasland ging gepaard met de verwijdering van de toplaag zodat de 'kwel' tot aan de oppervlakte kan komen. Daarnaast zijn houtwallen en lanen hersteld en aangelegd.

De maatschappelijke context en duurzaamheid

Door de mogelijkheden die door de golfbaan, de Villa Anderstein en onder andere de opbrengsten vanuit de verkoop van het melkquotum levert, heeft Anderstein zich verzekerd om

duurzaam in stand te blijven voor de familie, maar zeker ook voor de gemeenschap. Anderstein is een nagenoeg volledig opengesteld landgoed, waardoor iedereen kan genieten van hetgeen door de jaren heen tot stand is gebracht. De historische gebouwen zijn weer in oude glorie hersteld en verkrijgen een nieuwe functie op basis van actuele maatschappelijke behoeften.

De familie van Beuningen kent een lange geschiedenis van maatschappelijke betrokkenheid. De eerste generatie en aanstichter – de overgrootvader Hendrik Adriaan – is lid van de gemeenteraad en Provinciale Staten van Utrecht en lid van de Tweede Kamer. Een van zijn zoons - Daniel George is naast ondernemer, kunstverzamelaar en medegrondlegger van het Museum Boijmans-Van Beuningen. Hendrik Adriaan is onder andere dijkgraaf Neder-Betuwe. Grootvader Coen is onder andere wethouder van Maarn, gedurende lange tijd ambtenaar van de burgerlijke stand medeoprichter van de plaatselijke Boerenleenbank, en medeoprichter van twee coöperaties (de Roomboterfabriek en Aan- en Verkoop Coöperatie in Woudenberg). Coen is zeer begaan met het wel en wee van zijn omgeving.

Elise Mathilde

Stichting Elise Mathilde

Het zijn niet slechts de mannen die het maatschappelijk belang onderkennen. In 1935 richtte Elise Mathilde (Hilda) van Beuningen (1890-1941) haar eigen stichting op, de Stichting Elise Mathilde. Elise Mathilde groeide als tiende en laatste kind van het echtpaar van Beuningen. Juist vanuit haar welvarende omgeving, is zij sterk verbonden met de maatschappelijke omgeving. Een jaar na haar huwelijk overlijdt

zij, kinderloos. Zij laat haar vermogen na aan de door haar opgerichte Stichting Elise Mathilde. Deze stichting is tot op heden ondersteuner van uiteenlopende sociale, maatschappelijke en diverse culturele initiatieven. Zo heeft de stichting bijdragen geleverd aan de kerk in Maarsbergen, bijgedragen aan het inspeelveld van de hockey en aan het herstel van de klokkentoren in het voormalige raadhuis van Maarn. Meer actueel worden er lezingen en boekpresentaties georganiseerd in samenwerking met de lokale boekwinkel Boek & Koek in Maarn. De culturele affiniteit van het landgoed leeft voort in de *Concerten op de Deel*, een podium aan jong muzikaal talent, waarbij het educatieve aspect een grote rol speelt (Elise Mathilde Fonds, 2024).

De stand van zaken

We praten met Hein van Beuningen (1953, 4e generatie) en Marcel Wickel (bestuurslid Landgoed Anderstein NV). Hein kijkt met grote argwaan naar de voormalige en ook nog huidige ontwikkelingen in de landbouw. Hij vindt de teruggang van flora en fauna heel verontrustend. *“De ruilverkaveling in de vorige eeuw is desastreus geweest voor het Nederlands landschap en de natuur. De komst van prikkeldraad is mede de oorzaak van het verdwijnen van heggen en hagen welke zo belangrijk zijn voor onze flora en fauna. De hagen en boomwallen zijn helaas veelal verdwenen. En er is een agrarische industrie gecreëerd met boeren die werken voor het succes van onder andere de bancaire sector en de grote voedselverwerkende industrieën. De consequenties voor natuur, milieu, en de flora en fauna zijn onontkoombaar en alom zichtbaar.”* zegt Hein.

Hein en Marcel vertellen dat op landgoed Anderstein de landbouwactiviteiten zijn afgebouwd. De afgelopen jaren zijn diverse natuurherstelprojecten uitgevoerd. Het herstel en het weer watervoerend maken van de Heijgraaf en de Maarnse beek zijn met aangelegde singels en houtwallen uitgevoerd. Er wordt geprobeerd op een aantal stukken de oude heide weer terug te laten komen. De natte heide komt weer terug. En naast het afbouwen van het pesticidegebruik wacht het golfbaan complex (100 ha) een volgende en misschien nog wel grotere uitdaging: voorbereid zijn op droogteperiodes en overvloed aan water (Kuyen, 2021).

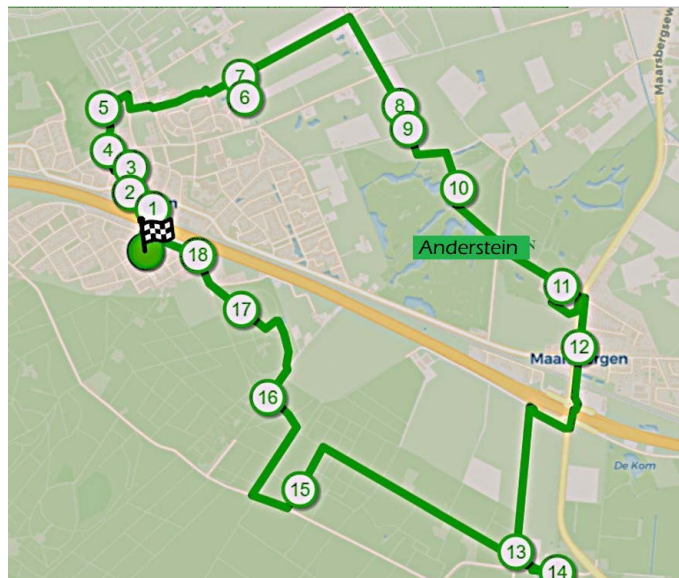
GEO Certified®

GEO-certificatie

De aandacht voor natuur en milieu is actueel. Sinds 2014 is GolfClub Anderstein GEO-gecertificeerd. Het GEO-beleid is ontwikkeld om golfbaanbeheerders te stimuleren bewust om te gaan met natuur en milieu en maatschappelijk verantwoord te ondernemen.

Naast het kenmerkende houtwallenlandschap zijn op de golfbaan de oude landschapselementen in oude glorie hersteld.

Glooiingen met open heide en vennen, nat schraalland met zeldzame planten, amfibieën, vogels en insecten. Het deels Engelse landschap rondom de gebouwen is opnieuw gewaardeerd, als tegenhanger van de strakke lijnstructuren in de Vallei. Er lopen wandelroutes tussen de golfcourses door. Actieve natuurliefhebbers zijn welkom. Het is deel van de MMN/IVN-route 'Wandeling door de Meersbergse Buurt'. Deze route begint op station Maarn en voert via Anderstein naar Huize Maarsbergen vv. (Maarn Maarsbergen Natuurlijk, 2023).

IVN – MMN Wandelroute Meersbergse Buurt

Ook de aandacht voor de publieke beleving van het landgoed is opvallend. Het landgoed is vrij toegankelijk, opengesteld en tevens voorzien van een gemarkeerde wandelroutes. Het culturele belang van het landgoed wordt geactualiseerd door de reeks concerten en lezingen.

Het finale oordeel

De ontwikkeling van een landgoed kent een complexe samenhang tussen maatschappelijke transities, generatie-overstijgende familieverbanden en persoonlijke stempels. Voor de critici onder ons, die wellicht denken dat een landgoed altijd *smooth sailing* is, zal duidelijk zijn dat dit een simplistische en naïef oordeel is. We zien een reeks van 'Goede Tijden, Slechte Tijden'. De geschiedenis van Anderstein toont periodes van relatieve eenvoud; het runnen van een 'simpel' boerenbedrijf. Periodes van relatieve armoede en relatieve welvaart. Maatschappelijke rust en dramatische confronterende transities.

Hoe moeten we de plaats en de waarde van het particulier eigendom beoordelen? De ontwikkeling van natuur en milieu wordt gestuurd door vier overheidsniveaus en een veelvoud aan semi-overheidsorganen. Gemeente, Provincie, Rijk, Europa, Staatsbosbeheer, het Utrechts Landschap, Waterschappen, landbouworganisaties, enz. hebben zeggenschap over het natuurlijk erfgoed.

In de afgelopen eeuw is veel landschap van privé-eigendom overgegaan in overheids- en semioverheidsinstanties. Op het eerste gezicht is het aannemelijk dat de generatie-overstijgende familiestructuur het landschap voor veel beleidsgeweld heeft behoed. Zij staan vanuit persoonlijk engagement in voor de risico's en garanderen de uitvoering van voorgenomen taken.

Ondernemingsdrang en landbouwtransities

In de familietraditie van Anderstein kunnen we twee inhoudelijke lijnen terugzien. Allereerst de ondernemingsdrang. Bij maatschappelijke transities vindt steeds een hernieuwde oriëntatie plaats. Daarbij vertoont Anderstein een vooruitlopende blik. De actueel ingezette discussie over het belang van natuur- en milieubaarden, de herbezinning in de landbouw op gespreide, duurzame inkomensbronnen heeft op Anderstein al plaatsgevonden. Het heeft geresulteerd in de huidige positionering.

En de landbouwdiscussie is opnieuw actueel. De in de jaren zestig ingezette industrialisering, schaalvergroting, internationalisering en rationalisering leidt opnieuw tot grenzen aan de groei.

Opvallend is dat het landgoed Anderstein toen al de transitie heeft onderkend. Ze hebben hun bedrijf gediversifieerd. Zijn in vroeg stadium overgegaan naar gespreide inkomensbronnen. Los van de bancaire gesel en het overheidsjuk dat de landbouw kenmerkt. Richting duurzaamheid, natuur en gedeelde natuurbeleving.

Ons oordeel kan slechts positief uitvallen.

Verder lezen

- Breij, M. (2013). *Inventaris van het archief van de familie Van Beuningen 1595 - 2012*. Opgehaald van Het Utrechts Archief: <https://hetutrechtsarchief.nl/collectie/609C5BA3AEFA4642E0534701000A17FD>
- Broersen, T. (2003, aug 23). *Waar grond mensen verbindt*. (A. v. Bruyn, Red.) Opgeroepen op 2023, van Familielandgoed Anderstein: <https://www.landgoedanderstein.nl/assets/files/waar-grond-mensen-verbindt-landgoed-anderstein-lowres.pdf>
- CBS. (2017, 02 27). *Sterke schaalvergroting in de landbouw sinds 1950*. Opgehaald van CBS Regio: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/09/sterke-schaalvergroting-in-de-landbouw-sinds-1950>
- Elise Mathilde Fonds. (2024, 03 26). *Elise Mathilde*. Opgehaald van Stichting Elise Mathilde Fonds: <https://elisemathilde.nl/>
- Elise Mathilde Fonds. (2024, jun 1). *Stichting Elise Mathilde Fonds*. Opgehaald van Elise Mathilde: <https://elisemathilde.nl/>
- Kuyen, O. v. (2021, mei 15). *Frederik van Beuningen: 'Een landgoed zonder landgoedeigenaren is als een kerk zonder dominee'*. Opgehaald van Quote: <https://www.quotenet.nl/vastgoed/a37311020/frederik-van-beuningen-een-landgoed-zonder-landgoedeigenaren-is-als-een-kerk-zonder-dominee/>
- Maarn Maarsbergen Natuurlijk. (2023, feb 21). *IVN wandelroutes in Maarn*. Opgehaald van MMN Werkgroep Lezingen en Excursies: <https://www.mmnatuurlijk.nl/jml/index.php/29-werkgroep-lezingen-en-excursies/1108-ivn-wandelroutes-in-maarn>
- Provincie Utrecht, e. (2015, maart 5). *KAMM Landgoederen Convenant*. Opgehaald van DocPlayer: <https://docplayer.nl/25582390-Convenant-kamm-landgoederen-convenant-kamm-projectpartners-landgoed-huis-te-maarn.html>
- Rijksoverheid. (sd). *Mest: Totstandkoming fosfaatregelenstelsel*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mest/fosfaatregelen>

2024 Anderstein: golf-course en wandelpad (RK)

